

El *flabiol*(ALDC, V, 1079. El *flabiol*)

L'enunciat designa un “instrument musical que sona per vibració d’una columna d’aire continguda dins un tub o per l’aire que hi passa a través” (DIEC, s. v. *aeròfon*). *Flabiol* i *flauta* es reparteixen el territori, sense tenir en compte les diferències que expliciten els diccionaris.

Flabiol (s. XV) deriva del llat. vg. *FLABIOLUM, alteració de *FLABŪLUM, der. de FLABRUM ‘buf dels vents’, i aquest, de FLARE ‘bufar’ amb influència del gr. PLAGÍAULOS ‘flauta travessera’ (PLÁGIOS ‘travessar’ i AULÓS ‘flauta’). Presenta molts casos de variació fonètica: *fabiol*, per dissimilació eliminatòria de laterals, com *fobiol* 73, 76, 79 i *fubiol* 70, 71, 75, 77-82, aquests per labialització de [ə] en contacte amb la bilabial [b]; *fulbiol* 38, var. metatètica de *flubiol* 13, 14, 16, 21-26, 28-31, 34, 35, 39, 42, 44-46, 50, 55, 56, amb [u] assimilada per la [b], convertida per dissimilació de líquides en *frubiol* 17, 24, 43, 45, 47, 52, 60, metatitzat alhora en *furbiol* 18, 20, 36, 37; *frabiol* 40, 45, 61, 67, 91, 92, 95, 96, 103-105, 109, 114, 123, com *frebiol* 97, són altres casos de dissimilació de laterals (< *flabiol*), igual que *flariol* 135, 136 i *floriol* 127; *flabiol*, a través de *frabiol*, ha pogut passar a *fabiol* 51, 64, 86, 116, 118, 121, 129, per metàtesi, i aquest a *farbiol* 59, també per metàtesi, modificat en *farabiol* 130 (o *farobiol* 130), per epèntesi vocàlica, i encara generar *fabirol* 102 i, per emmudiment de -b- i metàtesi, *fariol* 128 i *furiol* 141.

Flauta (s. XIII) és d’origen incert; pot ser onomatopèic (DHLF) o bé procedir de l’oc. ant. *flautar* ‘tocar la flauta’, tal vegada resultat d’un encreuament de l’oc. *flaujar* amb el llat. tardà FLATARE, freqüentatiu de FLARE ‘bufar’ (DECat). És probable que la forma primigènia fos *flaüta* (cf. la grafia *flahuta* de 1378, oc. *flaüta*), *flaüt* 2, var. masculina; *fluta* 5, amb reducció del hiat (potser per influència del fr. *flûte*), i *flaruta* 176, amb inserció d’una bategant que trenca el hiat. Altres var.: *fiauta* 115 (< **fllauta* 87), per

palatalització de la L del grup FL- (com *fllama* < FLAMMA), i *frauta* 167, per rotacisme.

Altres mots de caràcter més local són: *xulet* 155, de *xiulet* 7, 11, 25 (< *siulet*, der. de *xiular* [s. XIV] < *siular* [s. XIII] < SĪBĪLARE), i *xolit* 160, var. de *xulit*, amb alternança [u]/[o] davant i tònica, cf. *bullir/bollir* (< *xiulit*, amb canvi de sufix, potser ← cast.). *Xumflaina* 160, potser modificació de *xumflaire*, és un der. de *xumflar*, var. de *eixumflar*, compost de EX- i *umflar* (< INFLARE o llat. vg. *UNFLARE), semblant als casos de *eixobrir*, *eixoblidar*. *Xeremia* 73, “més rústega que la flaüta” 84 (var. *xurumia* 83 < **xerumia*, amb [u] per assimilació a la labial veïna), té per base el fr. ant. *chalemie* (gr. KALAMITES ‘flauta de canya’), potser encreuat amb *caramella* (< llat. vg. CALAMĒLLA, der. de CALĀMUS ‘canya’) i, amb el gr. KALAMITES, seria l’origen de *xeremita* 186 i de *xeremita de canya* 185. *Pimfaino* 139 (var. *pifaino* 138) podria ser masculinització de *pimfaina*, alteració de *simfonia* (DECat), o bé procedir del cast. *pifano*, var. de *pifaro* (< *pifre* < al. *pfeifen*). *Nunut* 32 (no apareix al DCVB ni al DECat) és d’origen onomatopèic (cf. *tut*, *tururut* ‘so de trompeta’). *Cllari* 99 és pres del cast. *clarín*, com *gaita* 132, 149 ho és del cast. i galaicoportuguès *gaita* (on prové del gòtic GAITS ‘cabra’, per la pell de què es fa l’instrument) i *pipioru* 85 ho és del sard *pipiolu*, der. de PIP(P)A.

Geolingüísticament, *flauta* ocupa el val., amb l’eiv. i el ross., especialment en la seva var. *flaüta*, que, en el darrer dialecte, pot ser d’influència oc., mentre que *flabiol*, amb les seves nombroses var. fonètiques, s’estén per la resta del domini. Altres mots més locals són resultat d’interferències externes (*xeremia*, *gaita*, *clarí*, *pipioru*, potser *pimfaino*) o d’un impuls onomatopèic (*nunut*).

Són mots normatius *flauta*, *flabiol* i *xeremia*, des del DOrt, 1917; entre els resultats notem l’absència de *caramella*.